

Olympiáda zo slovenského jazyka a literatúry

Trinásty ročník, školský rok 2020/2021

Okresné kolo

Kategória: C

Čas na vypracovanie testu: 30 minút

Ukážka č. 1

Nové dáta o Venuši získa svet aj vďaka fyzikom SAV

Bratislava 15. októbra (TASR)

Vesmírna sonda BepiColombo, ktorá od roku 2018 putuje k Merkúru, sa vo štvrtok priblížila k Venuši na vzdialenosť 10 720 kilometrov. Vďaka vedcom zo Slovenskej akadémie vied bude možné tento blízky prelet využiť na skúmanie vlastností iónov v jej hornej atmosfére.

TASR o tom informovala hovorkyňa SAV Monika Tináková.

Európsko-japonská vesmírna sonda BepiColombo, ktorá v roku 2025 dosiahne orbitu Merkúra, transportuje viacero vedeckých zariadení. Tie budú po dobu najbližších štyroch dní aktivované. Medzi nimi je aj iónový hmotnostný spektrometer SERENA/PICAM, ku konštrukcii ktorého prispeli aj vedci z Ústavu experimentálnej fyziky SAV v Košiciach a bratislavskej technologickej firmy Q-Products.

„Úlohou prístroja PICAM je registrovať distribúciu iónov, čiže ich chemické zloženie, energiu a smer, z ktorého prilietajú. Na rozdiel od našej Zeme, ktorú pred slnečným vetrom chráni jej magnetické pole, Venuša vlastné magnetické pole nemá. Prelet sondy týmto zložitým fyzikálnym prostredím určite prinesie množstvo cenných poznatkov o tejto našej susednej planéte,“ uviedol Ján Baláž z Ústavu experimentálnej fyziky SAV, ktorý sa na konštrukcii sondy priamo podieľal.

Pre samotný ústav je toto v poradí 21. aktívna vesmírna misia, ku ktorej prispel vývojom a konštrukciou vedeckej prístrojovej techniky. Záujem o Venušu významne vzrástol v septembri tohto roka, keď rádioteleskopy v čilskej Atacame a na Havaji detegovali v atmosfére Venuše fosfán, ktorý na Zemi vzniká výhradne biogénnou činnosťou.

Doposiaľ bola Venuša pre vysoké teploty, tlak a toxickú atmosféru považovaná za úplne nehostinnú pre život nášho typu. Prítomnosť fosfánu evokuje hypotézu o možnom mikrobiálnom živote vo vyšších vrstvách atmosféry.

<https://www.dobrenoviny.sk/>

Úloha č. 1

Ktorá z uvedených možností najvýstižnejšie charakterizuje ukážku č. 1?

- A. vecnosť, dejovosť, hovorovosť
- B. nestrannosť, odbornosť, objektívnosť
- C. vecnosť, dynamické motívy, reálny základ
- D. nezaujatosť, naratívnosť, dialogickosť

Úloha č. 2

Hlavnou úlohou vesmírnej sondy BepiColombo je

- A. transportovať viacero vedeckých zariadení určených na skúmanie Merkúra.
- B. registrovať distribúciu iónov, teda ich chemickú skladbu, energiu a smer.
- C. detegovať v atmosfére Venuše fosfán ako známku možného mikrobiálneho života.
- D. vývojom a konštrukciou vedeckej prístrojovej techniky prispieť k vesmírnym letom.

Úloha č. 3

Z ukážky č. 1 vyplýva:

- A. Iónový hmotnostný spektrometer preskúma vrstvy atmosféry Venuše.
- B. Slovenská akadémia vied prispeje k novým zisteniam o Venuši.
- C. Záujem o skúmanie Venuše sa v iných krajinách neprejavil.
- D. Slnečný vietor neumožňuje pristátie sondy na Venuši.

Úloha č. 4

Hlavná myšlienka ukážky č. 1 spočíva v tom, že

- A. poukazuje na nehostinné prostredie Venuše.
- B. zdôrazňuje aktívnu vesmírnu misiu.
- C. Ján Baláž sa podieľal na konštrukcii sondy.
- D. vyzdvihuje úlohu slovenských vedcov.

Úloha č. 5

Ktoré tvrdenie z ukážky č. 1 nevyplýva?

- A. Záujem o planétu Venuša stúpol v septembri tohto roka.
- B. Prelet sondy tak blízko planéty prinesie veľa cenných poznatkov.
- C. Venuša má fyzikálne zložité prostredie magnetického poľa.
- D. Sonda sa priblížila k Venuši na vzdialenosť 10 720 kilometrov.

Úloha č. 6

Zámerom autora ukážky č. 1 bolo

- A. zabaviť čitateľa.
- B. urobiť reklamu SAV.
- C. informovať čitateľa.
- D. rozptýliť čitateľa.

Úloha č. 7

Slovo hypotéza v poslednej vete ukážky č. 1 znamená

- A. domnienka.
- B. výmysel.
- C. očakávanie.
- D. popretie.

Úloha č. 8

Ktoré tvrdenie o výrazoch TASR a SAV je pravdivé?

- A. Ide o značky, pri vzniku ktorých sa využil slovtvorný postup skracovanie.
- B. Ide o skratky, ktoré boli utvorené zo začiatkových písmen skrátenej slov.
- C. Ide o skrátenej slov, ktoré majú iný význam ako ich kompletnej podoby.
- D. Ide o výrazy, ktoré možno skloňovať podľa vzorov podstatných mien.

Úloha č. 9

Doposiaľ bola Venuša pre vysoké teploty, tlak a toxickú atmosféru považovaná za úplne nehostinnú pre život nášho typu.

Uvedená veta je

- A. jednoduché súvetie.
- B. jednoduchá veta dvojčlenná neúplná.
- C. jednoduchá veta s viacnásobným vetným členom.
- D. jednočlenná veta slovesná.

Úloha č. 10

V ktorom slovnom spojení z ukážky č. 1 dochádza k spodobovaniu neznej spoluhlásky na znelú?

- A. o tom informovala hovorkyňa
- B. medzi nimi je aj iónový hmotnostný spektrometer
- C. za úplne nehostinnú pre život nášho typu
- D. prispeli aj vedci z Ústavu experimentálnej fyziky

Ukážka č. 2

Poklady Slovenska

Sovia skala je jednou z najjednoduchších túr, aké môžete absolvovať v Slovenskom raji. Ide o skalnú terasu, z ktorej vám bude dopriaty nádherný výhľad na Čingov či neďaleké Spišské Tomášovce. Je možné sa sem dostať z dvoch významných bodov.

Tá jednoduchšia a kratšia trasa vedie smerom z Čingova (jedna zo vstupných brán do Slovenského raja). Z tohto miesta vám to potrvá približne 20 – 25 minút smerom po zelenej značke. To je len dôkazom toho, že ak chcete dopriať vašim blízkym s nie práve najlepšou kondíciou či deťom krásny výhľad v Slovenskom raji, môžete ich zobrať práve sem. Cesta je navyše dobre značená, takže by nemali nastať žiadne komplikácie.

Druhou trasou sa sem dostanete smerom z Košiarneho Briežku. Ide už o niečo náročnejšiu trasu predovšetkým na čas, ale stále platí, že by s ňou nemali mať problém aj tí menej kondične zdatní či deti. Cesta sem vás povedie rovnako po zelenej značke a potrvá zhruba hodinu.

V prípade, že by ste sa rozhodli trochu si spestriť vašu vychádzku do prírody, môžete sa rozhodnúť prepojiť tieto dve trasy. Vždy je predsa príjemnejšie ísť tam a naspäť rôznymi chodníkmi. V tomto prípade by ste začínali na Čingove, odkiaľ by ste sa zhruba po 10

minútach dostali smerom k ústiu Lesnice po modrom značení. Odtiaľ by ste sa preorientovali na zelenú značku a zhruba hodinu a pol šliapali na Košiarny Briežok. Po prečítaní vrchných odsekov vám už bude určite ďalšia trasa známa. Pokračovali by ste hodinku na Soviu skalú a po užití a pofotení výhľadu by ste sa vrátili naspäť na Čingov. Táto trasa aj s prestávkou by vás stála niečo vyše 3 hodín.

<https://www.pokladyslovenska.sk/>

Úloha č. 11

V ktorej možnosti je uvedený správny jazykový štýl a slohový postup ukážky č. 2?

- A. Publicistický štýl, informačný slohový postup.
- B. Umelecký štýl, rozprávací slohový postup.
- C. Náučný štýl, opisný slohový postup.
- D. Hovorový štýl, výkladový slohový postup.

Úloha č. 12

Ktorú najpodstatnejšiu informáciu by si mali podľa ukážky č. 2 zapamätať starší ľudia, ak sa rozhodnú pre výlet na Soviu skalú?

- A. Spestrenie túry predstavuje prepojenie dvoch trás.
- B. Najvhodnejšia trasa túry vedie po zelenej značke.
- C. Zo Sovej skaly sú prekrásne výhľady na okolie.
- D. Čingov je vstupnou bránou do Slovenského raja.

Úloha č. 13

V ktorom zvýraznenom slove z ukážky č. 2 sa uplatnilo pravidlo o rytmickej krátení?

- A. **skalnú** terasu
- B. bude **dopriaty**
- C. **významných** bodov
- D. smerom k **ústiu**

Ukážka č. 3

Štefan Moravčík – Somaranč

Za siedmimi panelmi hrá vrtačka s mixérmí. Deti ubzikli nadýchať sa voňavého jarného vzduchu. Líca od neho rozkvitnú ako ružičky. Juchú! Vybehli z paneláka a hybaj na kopec!

Na hrbatej jabloni, ktorá je taká stará ako svet, majú svoj krásny byt. Nijaká paneláková klieťka, ale rozkvitnutá obývačka, kuchyňa s jabĺčkami, detská izba s vtáčim hniezdom.

Kríky popri úzkom chodníku sú plné suchotajúcich trpaslíkov. Ani nevedia, čo by vyviedli od nezbedy. Raz Ľuba podložia nohu a ona sa natiahne taká dlhá, aká je. Potom zasa Mišovi schovávajú loptu a idú sa popukať, keď ju nevie nájsť. Zatiaľ čo Ľuba trhá materinu dúšku, Mišo sa háda so škriatkami a ježibabami. Strká palicu do podzemných dier a myká za vlasy stromové strigy, až je celý zmorený.

„Ľuba, daj mi pomaranč,“ povie pokorne.

Ľuba je dobrá gazdiná, myslí na všetko. Siahne do vrečka s jedlom a – chytáj! Už sa Mišo krmí.

Cha, lenže čo je chlapcovi jeden pomarančiček! Ako psovi mucha. Hneď príde na rad druhý, tretí...
 Na samom vrchu – vršiaciku sa pobijú o ten posledný. A tu zrazu škrrrk! Vrecko sa roztrhlo – a pomaranč nikde!

„Teraz ho môžeš hľadať!“ zašomrala Ľuba. „A to všetko preto, že si taký lakomec!“
 „Keď ho nemôžem mať ja, ani ty ho jesiť nebudeš!“ vyškieral sa malý zlomyseľník.
 „Videl svet takého brata?“ zamračila sa Ľuba. „Ja sa s tebou nebudem jedovať,“ vraví Ľuba a obracia sa späť. „Radšej idem domov.“

Pustila sa chodníčkom, na Miša ani nepozrela. Prišla až k miestu, kde dostal posledný pomaranč nohy. A tam? Nevidané, neslýchané, vlastným očiam neverila.

„Veď je to pomarančovník!“ vykrikla. „Kde sa tu vzal?“ začudovane pokrútila hlavou Ľuba.
 „Vyrástol zo strateného pomaranča, ty múdra!“ nadúval sa Mišo. „A ten pomaranč hore bude môj!“ Ľuba však len krútila hlavou.

„Ako je to možné? Neprešla ani jedna hodina, neprešiel ani týždeň, ani mesiac a rok – a z pomaranča strom vyrástol. Kvetmi zakvitol i úrodu priniesol. Tu veru nebude všetko v poriadku,“ húta nad tým Ľuba. Preľakla sa a kričí na svojho brata: „Mišo, počkaj! Netrhaj!“

Ľuba nestačila povedať ani ň. Mišo spravil ham – a pomaranč bol tam, kde ho Mišo chcel mať. Len čo posledné zrnko vypľul, začali ho svrbieť uši.

Mišo vyskakoval, pišťal, ale rady si nevedel. Ľuba stála pod stromom, akoby do nej hrom udrel.

„Čo sa ti robí? Šibe ti?“ smeje sa Mišo.
 „Veď ti somárske uši narástli, ty múdry!“ zalomila rukami Ľuba.
 „Prvý apríl, prvý apríl!“ odvrkol Mišo, ale nebolo mu všetko jedno.
 Ľuba však natiahla ruku a chňap ho za somárske ucho.
 „Len sa pozri!“ skrútila mu to ohromné ucho až pod nos.
 „Ľuba, rob niečo! Joj, pomoc, mamááá...“
 „Jaj! Už budem dobrý!“ sľubuje Mišo a trepe ušami.
 „To pre ten pomaranč-somaranč!“ pajedil sa Mišo. „Ale nech, aspoň nepôjdem do školy!“
 „Nepôjdeš do školy, ale k lekárovi! Fik-fik!“ zacvikala prstami Ľuba.
 „Ako to bolo v tej rozprávke?“ rozmýšľala nahlas Ľuba. „Princeznej narástol od jablka nos a od hrušky jej zmizol.“

Na konár si sadla hrdlička a cukrovala, hrkútala. Namiesto cukrú-cukrú však vyspevovala: „Citrón, citrón...“
 A na pomarančovníku sa kolísala žltá hlávka – citrón odušovač. Mišo ho zjedol a mal po starostiach. Uši sa mu stratili, len poučenie zostalo:
 Aká je to hrozná vec, keď je niekto chamtivec.

<https://www.martinus.sk/?uItem=3766>

Úloha č. 14

Ktoré tvrdenie o ukážke č. 3 je pravdivé?

- A. Patrí do neveršovanej lyriky a má črty báje.
- B. Je kapitolou dievčenského románu a predstavuje prózu.
- C. Patrí do neveršovanej epiky a má črty bajky.
- D. Je poviedkou s otvoreným záverom a baladickým nádychom.

Úloha č. 15

V ktorej z uvedených možností sú všetky pojmy charakteristické pre rozprávku?

- A. fantázia, reálny základ, tragický koniec
- B. próza, vymyslený základ, nadprirodzené bytosti
- C. personifikácia, lyrika, zdobneniny
- D. personifikácia, poézia, fantázia

Úloha č. 16

Ktorou z možností sa v ukážke č. 3 začína pásmo postáv?

- A. Deti ubzikli nadýchať sa voňavého jarného vzduchu.
- B. „Luba, daj mi pomaranč,“ povie pokorne.
- C. Luba však len krútila hlavou. „Ako je to možné?“
- D. Mišo vyskakoval, pišťal, ale rady si nevedel.

Úloha č. 17

Čo majú spoločné tvary slov z ukážky č. 3 *vráčka, jablka, prstami*?

- A. Sú to podstatné mená a skloňujú sa podľa rovnakého vzoru.
- B. Patria medzi plnovýznamové slovné druhy a zhodujú sa v kategórii čísla.
- C. Obsahujú slabikotvornú spoluhlásku a majú rovnaký počet slabík.
- D. Začínajú sa zvučnou spoluhláskou a obsahujú po jednej tvrdej spoluhláske.

Úloha č. 18

Do ktorej časti vnútornej kompozície literárneho diela patrí zvýraznený text ukážky č. 3?

- A. Do úvodu.
- B. Do zápletky.
- C. Do vyvrcholenia.
- D. Do obratu.

Úloha č. 19

V ktorej možnosti sa nachádza epiteton z ukážky č. 3?

- A. na hrbatej jablони
- B. s vtáčím hniezdom
- C. jarného vzduchu
- D. hrozná vec

Úloha č. 20

V ktorej možnosti sú uvedené len dokonavé slovesá?

- A. pokrútila hlavou, kolísala, smeje sa
- B. kvetmi zakvitol, úrodu priniesol, deti ubzikli
- C. siahne do vrečka, videl to svet, natiahla ruku
- D. hrkútala, myslí na všetko, hrá vráčka

Úloha č. 21

A ten pomaranč hore bude môj!

Podčiarknuté slovo v uvedenej vete je

- A. zhodný prívlastok.
- B. nezhodný prívlastok.
- C. predmet.
- D. príslovkové určenie.

Úloha č. 22

Ktorá možnosť obsahuje iba citoslovčia z ukážky č. 3?

- A. juchú; chytáj
- B. cukrú-cukrú; hybaj
- C. Ty múdra! Vršiačik.
- D. Chňap ho! Pomarančíček.

Úloha č. 23

Ktorá možnosť obsahuje metaforu?

- A. líca rozkvitli
- B. zrnko vyplŕul
- C. pomaranč nikde
- D. rady si nevedel

Úloha č. 24

Ktorým z uvedených žánrov je nasledujúci výrok?

Nevrav vždy, čo vieš, ale vždy sa snaž vedieť, čo vravíš. (Francis Bacon)

- A. anekdota
- B. epigram
- C. aforizmus
- D. epitaf

Úloha č. 25

Ktorý druh rýmu použil autor v nasledujúcej ukážke?

*Dnes mám rande so svojim mestom,
nejdem do baru, len tak chodím.
Zdravím neóny známym gestom,
práve odbilo desať hodín.*

<https://plus.sme.sk/>

- A. obkročný
- B. združený
- C. striedavý
- D. prerývaný

Zdroje:

<https://www.dobrenoviny.sk/>

<https://www.pokladyslovenska.sk/>

<https://www.martinus.sk/?uItem=3766>

<https://plus.sme.sk/>

Autor: Mgr. Daniela Petříková

Recenzovali: Mgr. Božena Mizerová, Mgr. Alžbeta Palacková

Redakčná úprava: Mgr. Alžbeta Palacková

Vydal: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2020

SL013OKCú20